

שבת כמאנה

ט"ו בשבט הוא יום של השראה.
ביום הזה נכנסים אלני ארץ ישראל למעגל שנתי חדש של קיום מצוות התלויות בהם. החורף מותיר אותותיו, הצמיחה מתחדשת, הלב מתרונן ומתמלא השראה.
מכיוון שכך, יש בט"ו בשבט גם הרבה יצירה, ואחד המוטיבים הבולטים בעולם האמנות הוא שבעת המינים שהארץ התברכה בהם.
חשבתם למה?
נכון, בגלל חשיבותם.
אבל גם בגלל שילוב צבעי כל הפירות יחד, כמו גם בגלל צבעו של כל פרי בנפרד.
בגלל המראה הדקורטיבי של שבעה פירות יחד, כמו גם מראהו הדקורטיבי של כל פרי בנפרד.
ובגלל ה'ביחד'. בגלל היותם אגודה אחת של קדושה, חשיבות, שובע, מתיקות ובריאות.
דומה שאין תחום אחד באמנות ששבעת המינים לא כבשו אותו. הם

שבעת המינים שנשתבחה בהם
ארץ ישראל, היו מאז ומתמיד מוטיבים מרכזיים בכל תחומי האמנות. לא רק בארץ, אלא גם בעולם | מה יש בהם, בפירות הללו, שאמנים מכל העולם מבטאים אותם ביצירותיהם? | מוזמנים לגלות תשובות בסיום אמנותי מרתק

פסיפס בבית הכנסת העתיק בציפורי

שראשן מופנה מטה כהמחשה לדברי חז"ל שכתבו שיתנו הגוזלות דווקא בשולי הסל כדי שלא ילכלכו את הפירות. הפירות האחרים שאינם משבעת המינים נראים בסל, תואמים את דברי רבי שמעון בן ננס (דברים במחלוקת) שמעטרים את שבעת המינים בפירות שאינם משבעת המינים. זיהוי מיני הפירות בפסיפסים עתיקים מהווה מלאכה קצת מסובכת, משום שבפסיפסים בעבר התקשו מאד לדייק בצבעי האבן משום שהאבנים נלקחו מן הטבע בלבד, וכן התקשו לדייק בצורתן משום שנעשו בחיתוך ידני. בעיון ובהשוואה למכלול הפסיפסים העתיקים במקומות נוספים, ניתן לזהות את סוגי הפירות ולסווגם לשבעת המינים, למרות שצבעי האבן בפסיפס של ציפורי מכילים רק צבע חרדל וצהוב, כתום ואדמדם, לבן, שחור, אפור וחום.

דגם השבעה

המוטיב העיטורי המופיע כפרי אחד או יותר מפירות שבעת המינים, שימש במשך שנים רבות את האמנים בחז"ל וגם בארץ ישראל. רק בשנת תרפ"ז - 1926 צייר האמן אהרן הלוי סלסלה שבה כל שבעת המינים כאשר ברקע נוף ארץ ישראל ומעל הצירוף מופיעות המילים: "ארץ חיטה ושעורה וגפן ורימון, ארץ זית-שמן ודבש". אהרן הלוי עלה לארץ מאוקראינה בשנת תרס"ו, עסק בחקלאות, תכנן וטיפח זנים צמחיים והיה האמן הראשון שצייר בדיקנות מרובה את צמחית הארץ ונופיה בהשראת התנ"ך שפורסמו באלבום.

ציור הסלסלה ושבעת המינים כפי שציירו הלוי בצבעי שחור לבן, הפך ללוגו של 'תחנת הניסיון החקלאית, המכון לחקלאות ולמדע הטבע'. הציור שהפך לדגם הופיע גם על כתיב עת מדעיים של התחנה ששינתה מאז את שמה למנהל המחקר החקלאי, מרכז וולקני, ובנוסף שימש הציור לעיטורי כלים וחפצים שנועדו לייצג את ארץ ישראל.

אם עד כה עיטרו האמנים היהודיים את היצירות במין אחד או יותר משבעת המינים, או שהעיטורים כללו פירות שאינם משבעת

מופיעים כמוטיב קישוטי בפסיפס, פיסול, כיור, ויטראז', גילוף, ריקוע, ציור, תחריט והיד עוד נטויה. חפצים מכל סוג מעוטרים בשבעת המינים, ארגונים ומוסדות משלבים בסמל שלהם את שבעת המינים או חלק מהם, וגם חפצי יודאיקה, כתלי בתי כנסת, מוסדות תורה, ארונות קודש ועוד, מעוטרים בשבעת המינים או בחלק מהשבעה. היכן בעצם שמענו לראשונה את צמד המילים 'שבעת המינים' לא בתנ"ך.

בתנ"ך מוזכרים הפירות שנשתבחה בהם הארץ בשמותיהם היחידניים: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית ודבש, ואילו 'שבעת המינים' כצמד מילים, נמצא לראשונה במסכת ביכורים.

כבר בעת העתיקה שימשו פירות מתוך שבעת המינים כמוטיב עיטורי על קירות, פסיפסים, כלים, תכשיטים ואפילו ארונות קבורה. בממצאים ארכיאולוגיים נמצאו עיטורים שכללו מין אחד או יותר, אבל לא עיטורים של שבעה מינים ביחד. רק בעיטורי בית הכנסת העתיק בציפורי שהיה קיים בתחילת המאה החמישית, נמצאו שבעת המינים מאוגדים יחד.

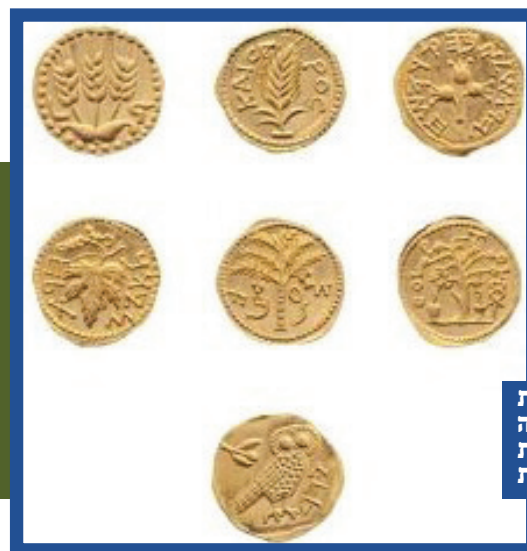
שבעה בציפורי

בחפירות ארכיאולוגיות בציפורי העתיקה נחשף בית כנסת עתיק ובו פסיפסים מרהיבים המתארים מוטיבים יהודיים רבים. (ציפורי נמצאת במרכז הגליל התחתון, ישבו בה חכמי ישראל לאחר חורבן בית המקדש שני).

באחד הפסיפסים נראה סל ביכורים ובו פירות שבעת המינים. הסל הנראה עשוי בקליעת נצרים ממחיש את הנכתב במקורות, שהעניים היו מביאים ביכוריהם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והעשירים הביאו בקלתות של כסף וזהב. בשולי הסל, מצדו החיצוני תלויים גוזלי יונים

המינים, הרי שמאז שפורסם ציורו של אהרן הלוי חל שינוי משמעותי בשימוש כל שבעת המינים כמוטיב עיטורי. הדגם שצייר האמן אהרן הלוי הופץ עורר את אמני ארץ ישראל להשתמש בכל שבעת המינים כמוטיב עיטורי המייצג את התחדשות הישוב בארץ, מוטיב שכבש את שוק היודאיקה מאז ועד היום.

שבע רפליקות

באדיבות החברה הישראלית למדליות

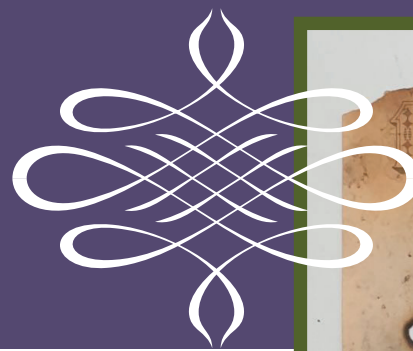
פרחים, גבעולים ופירות שימשו תמיד כמוטיב נפוץ ביצירות אמנות בכלל, והפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל היו אף הם מהמוטיבים הבולטים בעיטורי מטבעות, כדים, חפצי יודאיקה וכד'. בחפירות ארכיאולוגיות נמצאו מטבעות יהודיות מעוטרות באחד משבעת המינים. המטבעות הרבות שנמצאו שונות זו מזו ומעוטרות במינים שונים משבעת המינים שנאספו בידי רשות העתיקות.

המטבעות הללו מרתקות, מחזירות את המתבונן בהן אל ההיסטוריה היהודית העתיקה ומשמשות השראה לחיקוי. החברה הישראלית למדליות ולמטבעות החליטה להנפיק בשנת תשס"ז סדרה יוקרתית של 7 רפליקות ממטבעות עם עיטורי שבעת המינים. רפליקה באמנות היא העתק מדויק של חפץ או תמונה הנעשית תחת פיקוח, והיא מסומנת כרפליקה כדי שלא יטעו ויחשבוה לחפץ המקורי. סדרת הרפליקות כוללת שבע מטבעות יהודיות עתיקות ונדירות ונעשו בשיתוף פעולה עם רשות העתיקות. כל הרפליקות נעשו מזהב טהור כאשר כל מטבע מעוטרת במין אחד משבעת המינים. הרפליקות והליך הנפקתן שנעשו בתהליך הטבעה ידני עתיק, בדיוק כפי שהוטבעו המטבעות המקוריות בעבר, קיבלו אישור מידי מומחי רשות העתיקות.

המטבעות היוקרתיות של שבעת המינים הונפקו ב-50 סטים בלבד והופצו ברחבי העולם על ידי החברה הישראלית למדליות ולמטבעות

הדגם שצייר אהרן הלוי בשנת תרפ"ז

באדיבות פנטגון פומביות

באדיבות מעיין עייש

תכשיט השבעה

האמנית מעיין עייש מתגוררת ביצהר ויוצרת תכשיטים ומוצרי יודאיקה בבית מלאכה שהקימה, בשיתוף עם בעלה דוד. כל יצירה היוצאת תחת ידיה של מעיין, היא התגלמות אהבת הארץ וכמיהה לבניית בית המקדש. התליון מזהב שיצרה מעיין עייש מעוצב במוטיב עיטורי של שבעת המינים ובית המקדש במרכזם.

מעיין נולדה כקתולית בסאו פאולו שבברזיל להורים עשירים שהיו גם הם אמנים. למרות שהאמונת היוותה חלק מחייה, היא לא השתתפה בלימודי אמנות סדירים, משום שלא מצאה בהם ערך. הערכים האמיתיים, כך היא הבינה כבר אז, מצויים בפנימיותו של האדם ובמעשיו. מעיין יצאה לחפש את האמת והגיע למסגדים ולמנזרים שונים, לכתות ודתות שונות במדינות משונות ומרוחקות. לבסוף, כשכולם הכזיבו את האמת הפנימית שלה, אותה אמת שביקשה להיאחז בנצח, היא הגיעה אל היהדות והתגיירה.

כיום היא נשואה לחוזר בתשובה שעוסק גם הוא בצורפות ובאבני חן. לאחר שעשתה את הדרך הארוכה אל היהדות, נודע למעיין ששורשי משפחתה נמצאים כנראה אצל אנוסי ספרד. מעיין שואפת לחיי טבע ופשטות, להיות מחוברת לאדמה, לבריאה, לרוח ולקודש ללא זוהר חיצוני ונוצץ. בדרך שעשתה לממש את פנימיותה, לתת זוהר שנשמתה, היא הגיעה לארץ ישראל והחלה ללמוד אמנות. שלל ידיעותיה וכיסופיה לאמת, מעצימים בה את הרצון להמחיש לעם ישראל ולתת לו למשש את הציפייה לארץ ישראל ולבניית בית המקדש. היא מקבלת הזמנות אישיות ולאחר שיחה עם הלקוח, והבנה לפנימיות נשמתו, היא יוצרת עבורו יצירה אישית תואמת וייחודית המגשימה את שאיפותיו.

היצירות של מעיין יוקרתיות במיוחד והוצגו בתערוכות חשובות. היצירות עשויות מכסף וזהב, מעוטרות לעיתים ביהלומים ופעמים רבות באבני חן מרחבי העולם ובעיקר מברזיל.

שבעה שנשתבחו מאדמה

סטודיו עמיר רום אמנות בחרס

זהו אריח קרמיקה בסך הכול. אבל תראו איזו אמנות מדהימה!

היצירה מקורית ועשויה בעבודה ידנית מעוטרת זהב. היצירה נושאת את מוטיב שבעת המינים כאשר ליצירה כולה מראה חדיש בטעם עתיק.

השטר שהיה בשימוש הציבור ועליו מודפס שנת 1968, כאשר שני השטרות מעוטרים בשבעת המינים. חדי עין יכלו להבחין שהשטרות דומים ושונים למרות שהונפקו באותן שנים.

גביע בשבע צלעות

עולם היודאיקה שאוצר בגניזו חפצים רבים מכסף, זכה בהם בזכות העולם היהודי המפאר את מצוותיו בכלים נאים. הכסף הינו חומר עמיד ומאריך שנים יותר מחרס, מנייר או מזכוכית וכד', והגביע העתיק שהמוצג ב'אוצרות בית מכירות פומביות' מוכיח שוב על נטייה יהודית להשתמש במוטיב שבעת המינים כדי לעטר חפצי יודאיקה. הגביע מיוחד וגובהו 20 ס"מ (!). עיצובו מרשים ויש בו שבע צלעות כאשר על כל צלע ריקוע של מין אחד משבעת המינים.

באדיבות אוצרות בית מכירות פומביות

מדלייה לשבעת המינים

החברה הישראלית למדליות ולמטבעות המנציחה את ההיסטוריה היהודית, מנציחה גם אירועים יהודיים. בשנת תשמ"ב, החברה הנציחה סדרה ממלכתית של מדליות המכונה "איחולים וברכות" שבהן נכללו מדליות להולדת בן, להולדת בת, לבר מצווה, לחופה וכד'. המדליות הללו נועדו להיות שי או מזכרת ונכנסו גם לאוספים שונים. על המדליה שמציינת לידת בן הוטבעה טלית לצד המילים המרגשות שנאמרו מפי חנה, אימו של הנביא שמואל: "אל הנער הזה התפללתי". בצדה השני של המדליה ישנו עיטור מרשים מעוצב באמנות מופלאה של שבעת המינים הגדלים בארץ ישראל, המציינים שפע וברכה בקדושה.

באדיבות החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בעמ

שהוקמה בשנת תשי"ח 1958. מטרת החברה להנציח את ההיסטוריה של עם ישראל על ידי מטבעות, מדליות, פריטי אמנות ויודאיקה.

שבעה במאה

השטר החרוך הזה הוצג במכירה פומבית במחיר... תשמעו טוב: 22,000 דולר!

והיו גם מתחרים שרצו לשלם עבורו 80,000 דולר, אבל בסופו של דבר הוא לא נמכר, אולי כי נודע שהשטר בכלל שייך לבנק ישראל על פי החוק.

מה הסיפור של השטר הזה?

אה! השטר הזה, לא הגיע מעולם לידי הציבור.

לאחר מלחמת ששת הימים קיבלה מדינת ישראל מידע שמצרים מתכוונת לזייף שטרות כסף ישראלי במטרה להפיל את כלכלת ישראל. המידע הגיע את מדינת ישראל להנפיק מהר סדרת שטרות חדשים של חמש, עשר, חמישים ומאה לירות ישראליות. על כל סכום הופיעה תמונה של דמות ציבורית אחרת.

השטרות נכנסו למחזור, אך אז הגיע מיד מידע מודיעיני נוסף שהמצרים מתכוונים לזייף את השטר הגבוה בן 100 לירות ישראליות. מדינת ישראל המאוזמת הדפיסה שוב בחשאי שטרות חדשים של 100 לירות, בצבע שונה ובעיצוב שונה, כאשר כמו השטרות הקודמים, עיטרו שבעת המינים את צידם השני.

בנק ישראל חיכה לרגע שהמצרים יפיצו בישראל את השטרות המזויפים, כדי שבשעת חרום שתיווצר, מדינת ישראל תכריז מיד שכל השטרות בנות 100 לירות הקיימים בשוק מבוטלים. לאחר ביטול השטרות הישראליות והמצריות, תכננה מדינת ישראל להציג את השטרות החדשים שהוכנו כגיבוי לשטרות שבוטלו.

בסופו של דבר מצרים לא הוציאה לפועל את תכנית הזיוף, ורק לאחר מלחמת יום כיפור בשנת תשל"ג, הוחלט להביא את השטרות שנועדו לשעת חרום למפרץ חיפה, ולשרוף אותם שם בתנור של מפעל קיים.

השטר הנוכחי הוא שריד שניצל בדרך כלשהי משריפה. שטר זה ממכירה פומבית 'פנטגון פומביות' ושטר נוסף הנמצא בבנק ישראל הם כפי הידוע היחידים שניצלו משריפה, והם מהווים פריטים מוזיאוניים נדירים ומיוחדים. בתערוכה שנערכה לפני כעשרים שנה במוזיאון בתל אביב, הוצגו שטר הגיבוי ועליו מודפס שנת 1969 לצד

סטודיו עמיר רום אמנות בחרס

באדיבות
בת שבע
רקמה
יהודית

שבעה רקומים באגודה

התחלנו את הכתבה באגודה של שבעה מינים, ובכך נסיים בת שבע ארד עוסקת ברקמה אמנותית מזה 36 שנים. צבעי החוטים והבדים מרתקים אותה, והיא מוצאת בהם ביטוי לפנימיותה ולפנימיות לקוחותיה. לפעמים מגיעות אליה משפחות שכולות המבקשות להנציח את יקיריהם, בת שבע יושבת מולן, ויחד הן מוצאות דרך להביא לידי ביטוי הנצחה ראויה ואישית על פרוכת או על מעיל לספר תורה וכד'. סיפור השכול מוטמע ברמז בתוך היצירה, לא תמיד הציבור מודע למה שענינו רואות, אבל המשפחות יודעות ומקבלות מענה לצרכיהן. אבל לא רק שכול נרקם ומונצח בעזרת החוט על בד. יש גם שמחה, ותודה, ושאיפה ו... ויש אגודה.

לפני זמן לא רב הגיע יהודי יקר לסטודיו של בת שבע ארד ועמו הסיפור הבא:
היהודי תרם כליה למישהו אנונימי והנתרם רצה להודות ולשלם לתורם שסירב לקבל תמורה. בסופו של משא ומתן החליטו השניים שהנתרם יתרם ספר תורה, אבל תורם הכליה התנה את תרומת הספר שהוא יוכנס למקום חילוני שזקוק לספר תורה. השניים חיפשו ומצאו מקום חילוני שהיה צריך ספר תורה, וערכו הכנסת ספר תורה ברוב עם. כך קרה שהספר שנתרם לזכר הורי תורם הכליה ולזכר הורי תורם ספר התורה חיבר בין עולמות, פעם אחת בהצלת חיים עם תרומת הכליה, ופעם שנייה בקירוב רחוקים בתרומת ספר התורה. על מעיל הספר תורה המעוטרים בשבעת המינים, התבקשה בת שבע ארד לרקום את הפסוק: "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

כילדה המשתתפת יחד עם שאר הילדים בעבודות הגינון, בהשקיית העצים ובקטיף הפרות, כמו גם טיפוס על העצים כחלק ממשחקי הילדות, הם אלו שמזינים את ההשראה לציורים שלה היום. לרחל יש נטייה לצייר את ירושלים והמקדש כרקע לנושאים שונים, ובכך היא נותנת ביטוי לכמיהה לימים של "וראה בטוב ירושלים". בין הציורים שלה מצויות יצירות נוספות של שבעת המינים, וכמי שרואה באומנות דרך לביטוי אישי, מהווה מוטיב פירות שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ביטוי לרגשות נוסטלגיה מתוקים.

שבעה סביב בימה

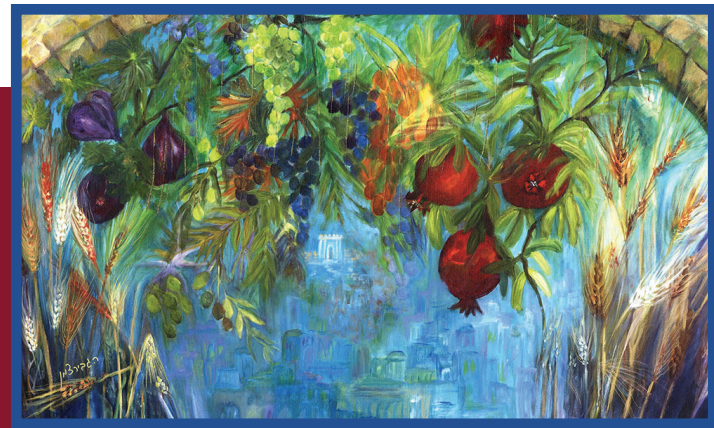
בית הכנסת הקווקזי

ספק רב אם ראיתם פעם את שבעת המינים כמוטיב עיטורי חוזר על עצמו בכמה וכמה וריאציות באותו מקום. אבל בבית הכנסת הקווקזי חוזרים שבעת המינים כמוטיב עיטורי בכמה וכמה ואריאציות, וכולן וריאציות מפוארות במיוחד. בית הכנסת הקווקזי בטירת הכרמל נבנה ועוטף על פי דגמי המסורת הקווקזית. הוא עמוס עיטורי גילוף, ריקוע, שיבוץ אבנים, ציור על זכוכית, קולאז', ויטראז', עיטורי זהב ועוד ועוד. העושר הקישוטי בכל פינה בבית הכנסת הקווקזי הגדול מפעים באמת, כאשר מטרת ההשקעה המרובה בעיטורים, נועדה למשוך מתפללים שהתרחקו מהמסורת. ומשפע העיטורים נבחר להביא שבעת המינים המעטרים את מסגרת הבימה המפוארת הנמצאת במרכז בית הכנסת. שבעת המינים הללו עשויים אבני חן רבות בצבעים עזים ומרשימים על רקע פלטות זכוכית במסגרות עץ. בכל מסגרת עץ משובץ מין אחד משבעת המינים, ויחד מקיפים השבעה את הבימה, בהותירם מקום אחד פנוי בלי מסגרת שבו ניתן לעלות ולקרוא בספר התורה. בית הכנסת המהווה גאוה לעדה הקווקזית מצליח למשוך אליו רבים מיוצאי העדה.

זוהי אחת היצירות ממפעלים של האמנים עמיר ולורנס רום, שאף הוזמנו לעצב מתנות מיוחדות עבור פתיחת שגרירות ארה"ב בירושלים. הם יוצרים בחרס, משלבים בעבודתם עיצוב גרפי, טכניקת דפוס, הטבעה וחריטה, יצירת טקסטורה במראה עתיק, צביעה ידנית, זיגוג ופעמים רבות גם עיטור בזהב 24 קראט ושריפה בשלושה שלבים בתנור מחומם של 1100 מעלות צלזיוס.

בכל היצירות שלהם קיים מוטיב עיטורי המשלב פסוקים וסמלים יהודיים, ואת הניחוח העתיק והמיוחד ביצירות הללו הם שואבים מעולם הארכיאולוגיה. כל חלקי היצירה: המשטח והעיטורים שמעליו, עשויים מחומרי טבע הטמונים באדמת ארץ הקודש, ובמהלך העבודה, עם המגע בחומרי האדמה האהובים עליהם, מתעצם בהם הקשר לארץ ישראל. מוטיב שבעת המינים מסמל עבורם שלום, שפע וברכה וחיבור נוסף לארץ המבורכת. כל יצירה מבית רום מיוצרת במהדורה מוגבלת. היצירות ממסופרות, מקוטלגות וחתומות. יצירה אחת איננה זהה לגמרי לרעותה, גם אם היצירה היא מאותה מהדורה.

שבעה במכחול

שבעת המינים באדיבות רחל גבירצמן

האמנית רחל גבירצמן גדלה בבית מוקף חצר משופעת בעצים. הבית שכן במושבה והעצים היו עמוסי פירות עסיסיים בגידול טבעי של פעם. בין העצים נכחו גם עצי רימון, תאנה, גפן וזית, וגם פרות הדר. היופי הטבעי, הטעם הנפלא של כל פרי בעונתו, והחלק שלה